

XV INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

GLOBAL SCIENCE AND INNOVATION 2021: CENTRAL ASIA

NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN DECEMBER 10-15

**ОБЪЕДИНЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ
В ФОРМЕ АССОЦИАЦИИ
«ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ «БОБЕК»
КОНГРЕСС УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА**

ISSN 2664-2271

**«ГЛОБАЛЬНАЯ НАУКА И ИННОВАЦИЯ 2021:
ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ»**

№ 4(15). ДЕКАБРЬ 2021
СЕРИЯ «ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»
Журнал основан в 2018 г.

II ТОМ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Е. Абиев, PhD (Казахстан)
Ж.Малибек, профессор (Казахстан)
Ж.Н.Калиев к.п.н. (Казахстан)
Лю Дэмин (Китай),
Е.Л. Стычева, Т.Г. Борисов (Россия)
Чембарисов Э.И. д.г.н., профессор (Узбекистан)
Салимова Б.Д. к.т.н., доцент (Узбекистан)
Худайкулов Р.М. PhD, доцент (Узбекистан)
Заместители главного редактора: Е. Ешим (Казахстан)

CONSOLIDATION OF LEGAL ENTITIES IN THE FORM OF
AN ASSOCIATION «NATIONAL MOVEMENT «BOBEK»
CONGRESS OF SCIENTISTS OF KAZAKHSTAN

ISSN 2664-2271

BOBEK

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫ
ҚАЗАҚСТАН

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

РИНЦ

«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2021:
CENTRAL ASIA»

No. 4(15). DECEMBER 2021
SERIES "PHILOLOGICAL SCIENCES"
The journal was founded in 2018.

II VOLUME

CHIEF EDITOR:

E. Abiev, PhD (Kazakhstan)

J. Malibek, professor (Kazakhstan)

Zh.N. Kaliev, candidate of pedagogical sciences (Kazakhstan)

Liu Deming (China),

E.L. Stycheva, T.G. Borisov (Russia)

Chembarisov E.I. Doctor of Geographical Sciences, Professor (Uzbekistan)

Salimova B.D. Ph.D., associate professor (Uzbekistan)

Khudaykulov R.M. PhD, associate professor (Uzbekistan)

Deputy chief editors: Y. Yeshim (Kazakhstan)

МРНТИ: 14.35.09

**ГАЗЕТ -ЖУРНАЛ АҚПАРАТТЫҚ МӘТІНІН АУДАРУДЫҢ ТАНЫМДЫҚ
ЖӘНЕ КОММУНИКАТИВТІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

¹Смагулова А.С. ²Асқар Гаухар

¹әл-Фараби атындағы ҚҰУ Халықаралық қатынастар факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының филология ғылымдарының кандидаты и.о.доценті,

²әл-Фараби атындағы ҚҰУ Халықаралық және құқықтық қатынастар саласындағы аударма ісі мамандығының 1-ші курс магистранті, Алматы, Қазақстан

***Аннотация:** Мақала көрнекті газет - журнал ақпараттық мәтінін аударудың танымдық және коммуникативтік ерекшеліктеріне арналған. Газеттер мен журналдар – қоғамдық санаға әсер ететін қуатты құрал. Газет-журналдың үгіт-насихат қызметінің маңыздылығы, әсер ету сипаты мен формалары белгілі бір тарихи кезеңнің әлеуметтік міндеттерімен, қоғамдық өмірдің өткірлігімен тікелей анықталады. Газет пен журнал стилінің аударма процесіне тікелей әсер ететін бірқатар ерекше белгілері бар. Бұл стиль ұстанатын негізгі мақсат - ақпаратты қабылдаушы адамға қажетті әсер ету мақсатында белгілі бір позициялардан нақты ақпаратты беру. Газет пен журнал стилінің негізгі айырмашылығы - арнайы білімі жоқ көптеген адамдар үшін түсінікті мазмұнда. Газет-журнал стилінде кез келген фактілердің берілуі болатынын ескерсек, бұл жерде ұғымдар мен құбылыстардың кең ауқымын айқындайтын тым нақты терминдер мен белгілеулер қажет.*

***Кілт сөздер:** публицистикалық стиль, клише, дәйексөздер, бұқара, экспрессивті ақпарат, негізгі компоненттер, негізгі басымдық, семантикалық топтардың өзгеруі, "Аудармашының жалған достарына", реалий.*

Кіріспе.

Публицистикалық стиль – мақала, эссе, репортаж, сұхбат жанрларында қолданылатын сөйлеудің функционалдық стилі. Публицистикалық стиль бұқаралық ақпарат құралдары (газеттер, журналдар, теледидар, плакаттар, буклеттер) арқылы адамдарға әсер ету қызметін атқарады. Газеттік-журнал сөйлеудің ерекшелігі, ең алдымен, оның ерекше және әдейі экспрессивтілігінде айқындалады. Публицистиканың барлық жанрларында оларды біртұтас тұтастыққа біріктіруге мүмкіндік беретін көптеген ортақ белгілер бар. Ал бұл ортақ белгілер олардың ортақ қызмет атқаруымен байланысты. Публицистикалық стильдегі мәтіндер қашанда бұқараға арналып, ақпараттық-танымдық қызметпен қатар ықпал етуші қызмет атқарады. Публицистикаға тән қасиет – ол бір адамға емес, бұқараға, жалпы қоғамға, оның жекелеген әлеуметтік топтарына әсер етеді [1]. Публицистикалық стильде авторлық даралық ғылыми, ресми-іскерлік стильге қарағанда әлдеқайда күштірек көрінеді [2].

Негізгі бөлім.

Газет-журнал стилінің ерекшелігі – өзекті ақпарат мазмұны, императивтілік, эмоционалдылықтың жоғарылауы, ашық бағалаушылық, жарнамалық.

Публицистикалық стилінің ерекшеліктері ретінде кез келген публицистикалық мәтінді құрастыратын 3 негізгі компонентті бөліп көрсетуге болады:

1. Лид

Бұл мәтіннің негізгі идеясын көрсететін мәтіннің бірінші, негізгі немесе жетекші абзацы, «тақырыбы» немесе мақаланың аннотациясы. Бастауыш жиі басқа қаріппен немесе түспен бөлектеледі, әдетте мәтіннің 3-5 жолын алады. Лид-ті назардан тыс қалдыруға болмайды. Ол сенсациялық немесе драмалық болуы мүмкін, ол оқиғаның егжей-

тегжейлерін аша алады немесе жаңалықтарды қысқаша сипаттай алады, оқырманды қызықтыруы немесе сынауы мүмкін [3].

2. Дәйексөздер.

Барлық журналистік зерттеулердің 90%-ы сұхбатқа немесе басқа бастапқы дереккөздермен жұмыс жасауға негізделген. Сондықтан цитаталардың жаңалықтар репортажында ерекше орын алуы ғажап емес.

3. Қысқалық және оқуға ыңғайлылық.

Сөйлемдер мен абзацтар қысқа және қарапайым болу қажет. Бұл мәтіннен ұзақ құрмалас сөйлемдерді таппайсыз дегенді білдірмейді, бірақ көп жағдайда – қысқалық – көбірек құпталады. Сонымен қатар, мәтінді терминдермен асыра алмау өте маңызды. Сонда да публицистикалық стильдің мәтіндері көпшілік аудиторияға түсінікті болуы керек [4].

Газет пен журнал мәтінін алушылар көбінесе халықтың қалың бұқарасы болып табылады. Бірақ кейбір басылымдардың жасы тар, сыныптық немесе тақырыптық бағыты бар. Мәтіннің қолжетімділігі оқырман ақпаратының кеңдігіне байланысты. Газет-журнал стилінің өзіне тән ерекшелігі-бұл сөйлеу жанрында клише мен фразеологизмді қолданудың өте жоғары жиілігі. Аударма кезінде фразеологизмдерге өте мұқият болу керек. Оларды семантикалық бірлік ретінде қарастыру қажет және аударма тілінде ұқсас сөздерді табуға тырысу керек. Бұл "нақты фразеологиялық бірліктерді" - идиомаларды, мақал-мәтелдерді беру әдісі [5]. Кейбір жағдайларда фразеологизм толығымен қолданылмайды, тек оның бір бөлігі ғана. Сонымен қатар екі фразеологизм бір-бірімен тығыз байланысты болуы мүмкін (контаминация). Аудармашының басты мақсаты-семантиканы, яғни түпнұсқаның мағынасын сақтау. Контаминация, яғни екі фразеологизмнің бір-бірімен араласуы аудармашыдан қабылдауды көбейтуді талап етеді. Эквиваленттер табылған кезде оларды байлау керек. Аудармашының міндеті-өзгерісті байқап, оны аудармада көрсетуге тырысу [6]. Прекозитивті атрибутивті топтар, яғни қазіргі ағылшын тіліндегі "бірқатар өзіндік ерекшеліктері бар және аудармашыға көптеген күрделі міндеттер қоятын" тіркестер аударма үшін ерекше қызығушылық тудырады. Атрибутивті сөз тіркестерінің дұрыс аудармасына қол жеткізу үшін аудармашы мұндай сөз тіркестерінің құрылымдық-семантикалық ерекшеліктерін біліп, туындайтын қиындықтарды жеңу үшін оның аударылған тілде қандай құралдары бар екенін елестетуі керек. Сондықтан, мұндай сөз тіркестерін аудару туралы мәселені қарастырған кезде алдымен олардың құрылымдық-семантикалық ерекшеліктеріне тоқталып, содан кейін оларды аударудың негізгі әдістерін атап өткен жөн [7].

Журналистер барлық оқырмандарға таныс кинофильмдердің, мультфильмдердің, танымал әндердің, жарнамалардың жасырын немесе анық дәйексөздерін дайын "блоктар" ретінде пайдаланады.

Фразеологизмдер, клишелер және жасырын дәйексөздер газет пен журнал мәтіндерінде эмоционалды ақпарат береді және бұл синтаксистік құралдар арқылы жасалады (ұзақ және қысқа сөйлемдердің контрасты, инверсия және т.б.) [8].

Газет-журнал мәтіндерін аударғанда «сәнді сөздер» деп аталатын сөздерді ескеру керек. Оларды тану қиын болмайды, өйткені «сәнді сөздер» бүгінде жиі қолданылатын сөздерді білдіреді: краудфандинг, маркетинг, агриться және т.б. Сөздер оқырманның мәтінге деген сенімін арттырып, ақпараттың өзектілігін (заманауилығын) арттырады деп есептеледі [9].

Сонымен, газет немесе журнал мәтінін дұрыс аудару үшін аударманың негізгі басымдықтарын есте сақтау керек:

- Сандық деректер, меншікті атаулар, фирмалар мен мекемелердің атаулары (бірмағыналы эквиваленттер арқылы беріледі);

- Тілдің экспрессивтілігі оқырманның назарын аудару тәсілі ретінде, берілген ақпаратқа деген көзқарасты білдіру, бағалау екінін қою (экспрессивті, яғни өрнектердің ерекше коннотациялары бар, сөйлеу клишелері мен мөрлерін де кездестіруге болады); бағалау эпитеттерінің болуы; оқырманға тікелей қоңырау шалу (бұл ерекшеліктер көбінесе авторлық, жазылым материалдарын сипаттайды). Клише мен фразеологиялық бірліктер (вариант сәйкестіктері арқылы аударылады);

- Жасырын дәйексөздер (вариативті корреспонденциялар немесе түрлендіру, түсініктеме беру арқылы аударылады);

- «Сәнді сөздер» (лексикалық компенсация арқылы аударылады).

Бұл құралдар газет-журнал мәтінінің жаңа ақпаратты жеткізу, оларға белгілі бір баға қоя отырып, коммуникативті ерекшеліктерін көрсетеді [10].

Газет-журнал мәтінін аудару үшін оның ақпараттық мазмұнын, семантикалық құрылымын анықтау қажет. Аударма теориясында түпнұсқа мен аударманың бейнелі ақпаратының көлемін салыстырмалы түрде анықтау маңызды рөл атқарады. Бейнелі ақпаратты талдау сөзге тұрақты түрде бекітілген бейнелі ақпараттың көлемі мен мазмұнын анықтайтын және салыстыратын тіл деңгейінде жүргізілуі керек. Экспрессивті ақпаратты аудару арқылы аудару мәселесін қарастыра отырып, ағылшын және орыс тілдеріндегі сөздердің бейнелі қолданылуының бір бөлігі өрнек күшіне сәйкес келетінін атап өткен жөн. Мысалы, сөздік корреспонденциялар болып табылатын түпнұсқа мен аударманың жалпы стилистикалық метафораларында бірдей экспрессивті ақпарат байқалады. Өрнектің күші бейнелі құралдың семантикалық негізін сақтау үшін қолданылатын лексикалық түрлендірудің түріне байланысты емес [11].

Семантикалық негіздің сәйкестігі және сол арқылы түпнұсқа мен аударманың номинативті функциясының абсолютті сәйкестігі әрдайым экспрессивті функцияның барабар берілуімен қатар жүрмейді. Бірдей семантикалық негіздегі экспрессивті ақпарат көлемінің сәйкес келмеуі тілдік эквиваленттердің бейнелі мағыналарының екі тілдегі өрнек дәрежесінің айырмашылығына байланысты туындайды. Бұл жағдайда, ақпараттың біреуін өзгерткен кезде, әлсіреген немесе күшейтілген сөйлеу нұсқалары туралы айтуға болады: бейненің экспрессивті ақпаратын өзгерткен кезде номинативті, эмоционалды-бағалау және эстетикалық функциялар бірдей.

Аудармаларда метафоралық бейнелер мен ілеспе экспрессивті ақпараттың әлсіреуі байқалады, жеке стилистикалық бейнелерді жалпы стилистикалық және жалпы стилистикалық-лексикалық, эквиваленттермен де, трансформацияға негізделген нұсқалармен де беру кезінде. Түпнұсқа метафорасының семантикалық негізі көп жағдайда белгілі бір логикалық-семантикалық принциптерге сәйкес аударма метафораларының семантикалық негізімен байланысты. Лексикалық түрлендірулер арасында саралау және нақтылау ерекшеленеді; мағыналарды жалпылау; семантикалық (немесе логикалық) даму; тұтас трансформация; өтемақы. Газет-ақпараттық материалдарда әрдайым көптеген мағыналары бар көптеген терминдер, бірдей синонимдік терминдердің барлық топтары, қысқартулар мен атаулар бар. Мысалы, ағылшын тіліндегі саяси терминологияда "мемлекет" термині "мемлекет" және "мемлекет" дегенді білдіруі мүмкін, ал ережелер мен заңнамалық жарғыларды "Жарғы", "Жарғы", "Конституция нормалары" деп атауға болады. Бір терминді әртүрлі аспектілерде қарастыруға болады және сәйкесінше ол қолданылатын идеологиялық мағынаға ие болады [12].

"Аудармашының жалған достарына" ерекше назар аудару керек-сыртқы жағынан ұқсас сөздер екі тілде, олар іс жүзінде балама емес.

Сонымен, "перспективалы" перспектив аударуға болмайды. Ағылшын тілінде бұл зат есім және ешқашан "перспективалы"сын есімінің аудармасы емес. Мүмкін (бірақ жалғыз емес) аударма: promising [13].

Аудармадағы семантикалық топтардың өзгеруін талдау көп жағдайда метафоралық топтың мысалдары аудармада сақталатындығын көрсетеді. Сонымен қатар, аудармашы көбінесе аудармадағы бастапқы тіл бейнесінің функциясын сақтауға мүмкіндік беретін түрлендірудің барлық түрлерінің ішіндегі ең Шығармашылық ретінде семантикалық даму және тұтас қайта құру әдістерін қолданады. Орыс тілінің валенттілік ерекшеліктеріне байланысты бастапқы тілдің жолдарын сақтау мүмкін болмаған жағдайда, аудармашы сипаттамалық аудармаға жүгініп, содан кейін аударма тілінің мәтініне өрнекті күшейтетін қосымша суреттерді енгізу арқылы метафоралық бейненің жоғалуын өтеуге тырысуы керек.

Реалийді аудару үшін кейде тақырыпты білу жеткіліксіз, өйткені басты қиындық, әдетте, контекст пен жағдайдың нақты шындықты беру әдісін таңдау болып табылады.

Түпнұсқа ойды дұрыс және дәл жеткізу үшін аударма тілінде ең қолайлы сөздерді тауып қана қоймай, оларды тиісті грамматикалық формада ұстау керек [14].

Осылайша, газет-ақпараттық мәтіндерді аударудың ерекшелігі, ең алдымен, арнайы терминдердің дұрыс берілуін қоса алғанда, түпнұсқадағы ақпаратты дәл жеткізуге қойылатын талаптардың жоғарылауынан тұрады. Сондықтан қазіргі заманғы бұқаралық ақпарат құралдарының интернационализмін ескере отырып, мұнда "аудармашының жалған достарының" мысалдары жиі кездеседі, бұл тиісті аудармамен жұмыс жасауда ерекше күтімді қажет етеді.

Газет-журнал мәтіні бірдей негізгі құрылымдық ерекшеліктерімен сипатталатын саяси терминологиямен сипатталады. Газет-журнал мәтінінде кейбір терминдердің мағыналары көбінесе белгілі бір идеологиялық теориялар мен ілімдерге байланысты. Газет-журнал мәтіндеріндегі хабарламаларға атаулар мен атауларды қолдану ерекше ерекшелік пен сенімділік береді. Мұның бәрі мәтінді қабылдайтын адамда фондық білімнің болуын болжайды. Атаулар мен атаулар көбінесе қысқартылған түрде қолданылады, егер терминдер қосымша түсіндіруді қажет етпесе, мәтінде ілеспе декодтауды немесе оның болмауын қажет етеді. Қазіргі ағылшын тілі, әсіресе оның газет-журнал мәтіні қысқартуларға толы. Сонымен қатар, лексиканың стилистикалық әртүрлілігі ауызекі сөздер мен сөз тіркестерін жиі қосумен сипатталады [15].

Газет пен журнал әрқашан оқырманға оның лингвистикалық және мәдени тәжірибесін, коммуникативті қажеттіліктерін, ол өмір сүретін кеңістіктің көпмәдениетін ескере отырып "жүреді". Мұның бәрі газет пен журналдан оқырмандарға әсер етудің жаңа формаларын, жаңа әдістерін талап етеді [16].

Қорытынды.

Қорыта айтқанда газеттер мен журналдар – қоғамдық санаға әсер ететін қуатты құрал. Газет-журналдың үгіт-насихат қызметінің маңыздылығы, әсер ету сипаты мен формалары белгілі бір тарихи кезеңнің әлеуметтік міндеттерімен, қоғамдық өмірдің өткірлігімен тікелей анықталады. Газет пен журнал стилінің аударма процесіне тікелей әсер ететін бірқатар ерекше белгілері бар. Бұл стиль ұстанатын негізгі мақсат - ақпаратты қабылдаушы адамға қажетті әсер ету мақсатында белгілі бір позициялардан нақты ақпаратты беру. Газет пен журнал стилінің негізгі айырмашылығы - арнайы білімі жоқ көптеген адамдар үшін түсінікті мазмұнда. Газет-журнал стилінде кез келген фактілердің берілуі болатынын ескерсек, бұл жерде ұғымдар мен құбылыстардың кең ауқымын айқындайтын тым нақты терминдер мен белгілеулер қажет.

Клише газеттің оқырманның лингвомәдени тәжірибесін, коммуникациялық қажеттіліктерін, өзі өмір сүріп жатқан кеңістігінің көпмәдениеттілігін ескере отырып, үнемі «артынан ілесетінін» көрсетеді. Мұның бәрі газет-журнал стилінің жаңа формаларын, оқырман қауымға әсер етудің жаңа әдістерін қажет етеді. Клишенің газет-журнал стилінде қажеттілігі, оның бірден қажетті ассоциацияларды тудыруы және екіұштылыққа жол бермеуінен анықталады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Гарбовский Н.К. Теория перевода. // М.: Издательство Московского университета, 2004. 248с.
2. Винокур Г.О. Язык нашей газеты // ЛЕФ (по ссылке Сычев А.С. Стилеобразующие факторы и stileобразующие черты газетно-публицистической речи. // Вестник Омского университета, 1999, № 3. 124с.
3. Латышев Л.К. Курс переводов: Переводческая эквивалентность и способы ее достижения [<http://www-lib.tufs.ac.jp/opac/en/recordID/catalog.bib/BA68851400?caller=x-search>]. 246стр. (Дата обращения 30.11.2021)
4. Дридзе Т.М. Язык информации и язык реципиента как факторы информированности // Речевое воздействие. Социокультурное пространство диалога. М.: 1999. 314с.
5. Сычев А.С. Стилеобразующие факторы и стилистические особенности газетных и Журнальная речь // М.: Печать, 1999. СС.13-27.
6. Солганик Г.Д. О новых аспектах исследования журналистского стиля // Вестник МГУ, №3. М.: Печать, 2003. РР. 32-56.
7. Солганик Г.Я. О новых аспектах изучения языка СМИ // Вестник МГУ. Сер. Журналистика. №3. 2003. 25с.
8. Крупнов В.Н. Лексикографические аспекты перевода // Учеб. пособие для институтов и факультетов иностранных языков. М.: Логос, 2003. 192 с
9. Комиссарова В.Н. Прагматика и перевод // М.:Логос, 2006. 168с.
10. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Лингвистическая прагматика // Истоки, проблемы и категории прагматики // Новое в зарубежной лингвистике. №16. М., 1985. 240с.
11. Гарбовский Н.К. Теория перевода // М.: Издательство Московского университета, 2004. 248с.
12. Рецкер Я.И. Название: Пособие по переводу с английского языка на русский язык // М., Эксмо, 2003. 168 с.
13. Комиссарова В.Н. Прагматика и перевод // М.:Логос, 2006 168 с.
14. Влахов С.Н., Флорин С.В. Непереводимое в переводе / Монография № 2. М.: Логос 1986. 416с.
15. Аксенова О.А. Языковая игра как эксперимент поэта [<http://www.levin.rinet.ru/ABOUT/Aksenova1.html>]. (Дата обращения 30.11.2021)
16. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка // М.: Эксмо, 2003. 332 с.